

նոնց խորհուրդները իւզուեցան ու հեռաւոր անցեալ մը դէմս ներկայացաւ . ա'լ իմ եսս կորցնուցի, ուրիշ մըն եմ . . .

«Այլ ինչ» եւ ուղտ մը գիմացս ծնրադրեց, երկայն վերարկունքներ հաղած լայն թիզանիքով Արարներ մօտեցան ինծի ու զիս թիկունքէս, թեւեթեւ բռնելով օդնեցին ու անոր վրայ խնամօք նստեցուցին, յանկարծ օդերուն մէջ բարձրացայ զահի մը վրայ : Լոռ թեւամբ կ'երթայինք աւազին վրայէն ուր չուք ընդիս կ'երկննար . ուղտիս ծանրաքայլ շարժումներուն հետ օրօրուելով վեհափառ կը յառաջանայի, իսկ անոնք լայնածալ երկայն պատմութեան ճիւղերուն մէջ, գողցես մոզեր՝ աշուղներն սեւեռած փայլուն աստղին վրայ, կ'առաջնորդէին ինծի :

Ասանկ, օրօրուելով, տատանելով, մտմտաւորով, անցայ հին աւերակներու մէջէն, որոնք աւելի կը ստուերանային բուրգերուն շուքին ներքեւ :

Ահա՛ Սփինքը . . . գլխուն վրայ, երկնէքը, փայլփլուն աստղ մը կերականերով կը ցուայ : Զակցատ առ ճակատ ճիշտ զիմացը ուղտ կեցուցի : Ամփոփուած՝ զահիս բարձունքէն դիտեցի զայն . կենացս ամենամեծ գիշերն էր . . . Թաթերը երկնցուցած առեւծածեւ նստած էր անիկա գլուխը բարձր . գէմքը՝ պատկանելի զնեւթեւած մը լի, խաղաղ հզօր արտայայտութիւն մը ունի . դարերէ ի վեր խոկմանց մէջ կը թուի ան, ու նայուածքը՝ անցեալին գաղտնիքներովը լեցուն՝ իրեն նայողին հոգւոյն վրայ կը ճնշէ . իբրք խորհուրդներու աստուածն է ան :

Յանկարծ, ինքզինքս չնչին ու փոքր զգացի, ինծի թուեցաւ թէ լուսնի լոյսին տակ ան սկսած էր հեգնական ժպիտով ինծի նայիլ . լուսնին դարձայ նայեցայ, ան ալ հեգնած թաղ կը ժպտէր : Այլ եւս ուղտն վար իջայ :

Ո՛վ Սփինքս, մեծ ես դուն, հզօր ու հոյաւկապ . . .

Եւ անոր գիմացը հողիս ինքնայօժար խոնարհեցաւ :

Ահա դէմս անապատը, որուն տխրքը դիշերով վայելելիւ համար՝ բարձրացայ հեռուն աւազակոյտի մը վրայ : Ինքզինքէս դուրս ելած՝ անոր մթին հեռաւորութիւնները լսփեցի՝ հողին անոր հոգւոյն հետ միացաւ, խառնուեցաւ ու լայնցաւ :

Սպիտակ վերարկուին մէջ փաթթուած ձիաւոր մը լուսնի լոյսին տակ, ծփուն, փշերը

հովին, միջոցը քառատրոփ կտրեց անցաւ : Հեւալով հետեւեցայ անոր աչքովս, մինչեւ որ իր Պոթոուս ստուերադիւր բազէի թռչնով միանարի՝ խորութեանց մէջ անհետացաւ : Աստեղաց քթովնեւուն ներքեւ, չրթներս դողդողուն, յուզեալ կը մնայի : Պահ մը անցաւ, ու հեռուն, շնագայլերուն լայազին երկայն ուռուցները դիշերային միջոցները հընչեցուցին :

ՄԻՐԱՆՐՈ

Գահիրէ

ՊԱՏՄԻՐ ԱՍՏՃԾՈՒՆ

Մըշապո՛ւն յուսին, որ հաւերեսասր Լըսուլ եւ ամէն թըշուառի ծայնին, Լըսի՛ր անտ ինձ, ես էլ եւ թըշուառ ճախասազըրով—որդի եւ Հային :

Երբ շըշաւ կ'առնես իմ հայրենիքով, Աւերակներում, մոխիրներում մեջ Անէր ու անտուն նիհնող ֆոյի ֆոյ Ուր եղբայրներիս հաւերուրի՛ր ինձնից :

Մեկը օրօր երգիւր սիրասուններում, Անո՛ւշ զըրուցներ պսուիւր խոր քնում . Ա՛խ անցա թըշուառ վիճակը անյոյս, Եթէ կա՛յ Ասուած, պսու՛ն՛ր Ասըծուն :

ԵԿԷ՛Ք ԵՂԱՍԵՐՆԵՐ

Անօրի եի՛ք ու եղա՛ք շա՛ս քաց, Բայց բաղդը ծաղրեց ձեռ արցունքն ազդու . Եեկ՛ի, եղբայրներ՝ բաղդից հարածում, Մըշախ հանգըստեան հովտում նիհնելու :

Ա՛խ դո՛ք մերկ եի՛ք, ծառա ու յոգնա՛ծ . Բա՛դդ, բա՛դդ գոյեցի՛ք, նա փախաւ հեռու . Եեկ՛ի եղբայրներ՝ բաղդից հոգըրած, Մըշախ հանգըստեան հովտում հանգեցու :

ՄԱՅՐԵՐՆ ԵՆ ԽՈՍՈՒՄ . . .

Մայրերն են խօսում արեան ծովերից ,
Փրփրոտ արցունքի երգերով ազդու ,
Քեզ հետ , ո՞վ Աստուծո՞ւ ամենասոյց վերից
Զե՛ս զստու արդեօք կրկնի՞ծը մարդու . . .

Մայրե՛րն են խօսում արեա՛ն ծովերից
ԱՐԱՄ ՉԱՐԸԳ
Լայպցիգ

ՄՈՍՊ ԼԵՍԻՄ

Բարիք 20 փետր . 1899

Վերգրելիսը կարդացած էք . . . Մշակա-
կանը մանաւանդ :

Կարծեմ ստպէս կը սկսի՝ «Վա՛շ երջա-
նիկ մշակաց , գիւրեանց նախ թէ՛ գիտելիքն» :
Եթէ՛ աշպէս ալ չէ ստոր մօտ բան մըն է :

Բարիք , Թէաթր Ֆրանսէի հրապարակին
վրայ , ցուցափեղկի մը մէջ՝ տեսայ մանրա-
դիտական հանոց մը , բոլորաթիւր քիչ մը ա-
ւազ ցանուած եւ ութը տասը վառեակ որոնք
աւազին մէջ նետուած հատիկներ կը կացէին :
Անցնող դարձող բազմու թենէն հետզհետէ
կ'անշատուէին խարտեալ գործաւորուհիներ ,
նրբահասակ , աղուոր կիներ , որոնք հետա-
քըքիւր ու հմայուած աչքով կը կենային ցու-
ցափեղկին առջեւ եւ կը դիտէին այդ կեն-
դանի գիւղանկարը : Ներքտրական լոյսին
տակ , ցուցիկի ապակիին մէջ , իրաւ այդ
վառեակները շատ սիրուն կ'երեւային : Եւ ալ
պարձ կ'անցէր ստի եւ հաճութեամբ դիտելի
այդ տեսարանը , մինչդեռ շուրջ կ'ենցող կի-
ներու մազերուն զգլխիչ հոտը ռուհոսի վեր
կ'ելլէր :

—Ա՛հ , ի՛նչ սիրուն , ի՛նչ գեղեցիկ են , կը
մտաւային կիները իրարու , գրեթէ յուզուած :
Գուցէ իրենց երեւակայութեան մէջ՝ այդ
քանի մը վառեակները ամբողջ գիւղ մը կը
պատկերացնէին : Ախր ուր լեռան ետեւէն
մարը կը մանէ , հովիւը երկայն ցուպով ,
սրկիպը մէջքէն կախած , որ լուսնին կ'իջնայ
ոչխարներով , աղուոր ազլիկ մը որ կաթ
կը կթէ , ցօրենի հասկեր , պտուղներով

բեռնաւորուած ծառեր , մարգագետին , ծաղիկ-
ներ , պզտիկ առուակ մը , պարարտ կողեր ,
խումբ մը աղջիկ որոնք կը պարեն , խումբ
մը պատանի որոնք կը նուագեն եւ խումբ մը
գեղացի որոնք գինի կը խմեն :

Աւ յիշեցի Մշակական որուն մէջ շինական
կենտրոն հեշտաւորները կ'երգէ Վերգրելիս :

Ուրիշ անգամ մըն ալ յիշած էի Վերգրելիսը ,
եղբայրտու մէկ անկիւնը , աղարակի մը մէջ ,
ուր սկիտ անցընէի երկու տարի :

Իրա՛ւ . «Վա՛շ երջանիկ մշակաց» երբ ցու-
ցափեղկէն կը նայինք իրենց :

Եւ ճանչցայ այդ գերերջանիկներէն շատեր
որոնց մէջ հրջանկազոյններէն էր անշուշտ
Ապու իմամիսի ֆէլլահը :

Տնակին մօտիկ , չորս մէթր քառակուսի
հողի վրայ կանգնած էր իւր հիւղակը , մէկ
օրուան մէջ , նեղոսի տիղմով ու չոր պրտու-
ներով : Երկու կին , հինգ զաւակ , շու՛նմը ,
երկու եգ , էշ մը , քանի մը հաւ ու աքա-
ղազ մը ունէր երանելի Ապու իմամիսին : Մե՛ղք
որ Մշակական չէր կարողացած ու իւր երջան-
կութեան գիտակցութիւնը չուներ , «Զիւ-
րեանց նախ թէ՛ գիտելիքն» :

Ապու իմամիսի , ամէն օր մութին կ'ելլէր
երեսներով , երբ դեռ դաշտը ծածկուած էր
խոնաւ ու թանձր մշուշով : «Ալլա՛հ» մը կ'ար-
ձակէր սրտին խորէն , աղո՞թք ի՞նչ հայտ-
յանք , ալ Աստուած գիտէ , եւ թքնելով ,
հագալով , աքալով ու գողգողալով բահն ու
բրիչը կ'առնէր ու ճամբայ կ'ելլէր , կիներն
ալ միասին՝ նոյն մշակական գործիքներով
զարդարուն : Անդամալի մանչը կը հետեւէր
իրենց . եղները ետեւումն ձգած , երկու աղ-
ջիկները մէյժէկ խոշոր կուճ գլխերնուն վրայ ,
նեղոսի ճամբան ձեռք կ'առնէին ջուր քեր-
լու համար , ու երկու պզտիկները , դեռ քալե-
լու , հետեւաբար գործելու , անկարող , աղ-
բակոյտի մը վրայ իրենց խանդարուած քունը
կը չարունակէին :

Մինչեւ իրենց դաշտը երթալու համար , Ա-
պու իմամիսին ու իւր խումբը պէտքէր որ անց-
նէին շատ մը ջրանցքներէ , մինչեւ մէջ-
քերնին ջուրի ու ցիխի մէջ քալելով :

Վերջապէս ահա դաշտն են թւ գործի կը
սկսին : Եղները կը թուին արօրին , Ապու
իմամիսին ձեռք կ'առնէ մանր , զաւակն ալ
խթամ , ու ծանր , դժուար , չարչիկուն
գնացք մըն է կը սկսի դաշտին երկայնքը :